

Egy építészmű az antikvitás és a reneszánsz bűvöletében

KIÁLLÍTÁS CZIGLER GYŐZŐ SZÜLETÉSÉNEK 170. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL

Fővárosunk a világvárosi képét és szerkezetét a 19. század végén alkotó magyar építészeknek köszönheti. A sugárút – az Andrassy út – az 1870-es, 1880-as években jött létre, és középületeknek, valamint pompás palotáknak ad otthont. A nagyobb kereskedelmi jelentőségű Nagykörút szintén ezen időszak szülötte, de teljes útvonala csak 1896-ra alakult ki.¹ Ekkoriban alkotott Czigler Győző (1850–1905), a historizmus országszerte sokat foglalkoztatott építőművésze, aki e két útvonal mentén is figyelemre méltó műveket hagyott az utókorra. Műegyetemi tanárként a fiatalabb építészgenerációk képzésében jelentős szerepet vállalt. Bár konzervatív stílusát az ifjabb nemzedék művészi újítói – így Lechner Ödön néhány követője² – többször negatív kritikával illették, jelentősége máig elvitathatatlan.

A Saxlehner-palota homlokzati részlete, Budapest VI. ker., Andrassy út 3.
Facade detail of the Saxlehner palace, Budapest 6, No. 3, Andrassy Ave.
Fotó: Nagy Krisztina / Magyar Építészeti Múzeum
és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ, Budapest (MÉM)

A Széchenyi gyógyfürdő Czigler-szárnya, Budapest XIV. ker., Kós Károly sétány, egykori VI. ker., Városligeti körút felőli homlokzat
Czigler wing of the Széchenyi bath, Budapest 14, Kós Károly promenade (former 6th district, Városligeti circular rd.), facade facing
Fotó: Nagy Krisztina / MÉM

Luczenbacher Pál egykori bérpalotájának részlete, Budapest VI. ker., Podmaniczky utca 27.
Detail of Pál Luczenbacher's one-time tenement building, Budapest 6, no. 27, Podmaniczky st.
Fotó: Nagy Krisztina / MÉM

Többgenerációs építészcsaládból származott. 1850-ben született Aradon, ahol apja, ifj. Czigler Antal (1810–1872) főépítész volt. Első munkatapasztalatait nála szerezte meg. Tizenkilenc évesen beiratkozott a bécsi Képzőművészeti Akadémiára, ahol Theophil Hansen, a bizáncias romantika és a hellén neoreneszánsz műépítész tanította.³

Czigler későbbi építészete olyan nagy hatást gyakorolt a mester munkássága, hogy kortársai hansenistának is nevezték.⁴ Az ókori görög építészet szeretete mesterről tanítványra öröklődött, s nem véletlen, hogy 1887-től Czigler foglalta el a Magyar Királyi József Műegyetem ókori építészeti tanszékének katedróját.

Czigler az 1870-es évek derekán telepedett le Budapesten. Eleinte a Székesfőváros Mérnöki Hivatalában dolgozott, amely a főváros saját építkezéseire készített tervek. Részt vett az Erzsébet Szegényház bővítésében, a Rudas törökfürdőjének restaurálásában. Önálló vállalkozását 1881-ben jegyezték be,⁵ azonban a hivatallal való együttműködése még az 1880-as évek közepén is tartott: 1883–1884-ben tervezték meg a Bakáts téri középület-együttest, amely egy kerületi elöljáróságot, egy plébániát és egy iskolát foglal magába.⁶

Az 1870-es években még főként iparművészeti pályázatokon tűnt fel a neve. Rajzai alapján készült el a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet üléstermi szószéke és elnöki csengettyűje⁷, ugyanakkor 1877-ben fővárosi kórháztelepekhez is nyújtott be pályázati anyagot.

A Pesti Hazai Első Takarékpénztár erzsébetvárosi palotája, Budapest VII. ker., Erzsébet körút 1–3.
Erzsébetváros palace of the First National Savings Bank of Pest, Budapest 7, no. 1–3, Erzsébet circular rd.
Fotó: Nagy Krisztina / MÉM

Igazán sikeres építész pályafutása az 1880-as években vette kezdetét. Első komolyabb elismeréként elnyerte az építészegylet 1882-es nagy pályázatának aranyérmét a Gellért-hegyi panteon tervével. Irodája ekkoriban neoreneszánsz épületek terveit készítette el: neki köszönhetjük a Budapesti Kereskedelmi Akadémia és az Országos Erdészeti Egyesület Alkotmány utcai székházait, a győri bencés főgimnáziumot, a Magyar Királyi Vasút- Posta- és Távírdai Tisztképző Tanfolyam Luther utcai épületét, továbbá számos körúti bérházat. Ő tervezte a VII. kerület ideiglenes (ma görögkatolikus) templomát is a Rózsák terén. Szakrális építészetében azonban, a világi példákkal ellentétben, nem az ókori – pogány – alapokra támaszkodó neoreneszánsz, hanem a keresztény szellemiséghez jobban illő középkori eredetű stílusok, a neoromán, később a neogótika domináltak.

A Központi Statisztikai Hivatal székháza, Budapest II. ker., Keleti Károly, egykor Oszlop utca 5–7. Headquarters of the Central Statistical Office, Budapest 2, no. 5–7, Keleti Károly (former Oszlop) st. Fotó: Nagy Krisztina / MÉM

1883-ban vette fel rajzolóinak Dvořák Edét (1861–1920), későbbi irodavezetőjét, majd utódját, aki már részt vett a Saxlehner-palota (VI. ker., Andrássy út 3.) rajzainak elkészítésében, illetve a városligeti artézi fürdő hosszas tervezési folyamatában.⁸ Ez utóbbi 1884-ben indult el, s végül Dvořák Ede és Gerster Kálmán átdolgozott tervei alapján valósult meg 1909 és 1913 között. A Széchenyi fürdő régebbi, mai Kós Károly sétány felőli épületrésze ma sokan Czigler posztumusz főműveként tekintenek.

Építészetében 1890 körül jelent meg a neobarokk, azonban Nagy Virgil építész szavaival élve „a változó ízlésnek engedelményeket tesz, de annak soha be nem hódol”. A neobarokk tömegformákban, így a sarokhangsúlyban és a manzárdkupolákban nyilvánul meg, az Országos Kaszinó épületének díszítése is bécsi barokk előképekre vezethető vissza. Ekkori, kevert stílusú műveinek legszebb példái a Pesti Hazai Első Takarékpénztár palotái (I. ker., Fő utca 10.; VII. ker., Erzsébet körút 1–3.), a Tudományegyetemi Alap bérháza (V. ker., Semmelweis

utca 2.) és a Központi Statisztikai Hivatal székháza (II. ker., Keleti Károly utca 5–7.). A századfordulón Otto Wagner építészete sem kerülte el a figyelmét, azonban hatása a díszítésre korlátozódik. Számos bérház- és villatervén figyelhetünk meg tárcsákból és rovátkákból álló díszítményeket, melyek wagneri előképekre vezethetők vissza. Ismert példa a Gozsdu-udvar épületegyüttese, amely udvarsorával egyfajta alternatívát jelent a pesti bérház típus megújítására. Czigler alaprajzai mindig világosak és áttekinthetőek, s újító szándéka is főként ezekben nyilvánult meg.

Jó kapcsolatot ápolt a főváros, az állam és az egyház hazai vezetőivel. A főváros felkérésére foglalkozott a vásárcsarnokok építésének ügyével, s a Hunyadi téri és a Hold utcai csarnok az ő tervei alapján valósult meg. Számos minisztériumi megbízást teljesített. Szép példák a Földművelésügyi Minisztérium kísérleti állomásai, amelyek téglaszalagos homlokzattagolású pavilonokból állnak.¹⁰ 1900 után az Igazságügyi Minisztérium megbízásából Sátoraljaújhely, Fiume és Nagyszében törvényszéki palotáit és fogházait is az ő irodája tervezte. Vaszary Kolos esztergomi érsek bízza meg a balatonfüredi

Műkőfaragványok a Hunyadi téri vásárcsarnok oldalhomlokzatáról, Budapest VI. ker., Szófia, egykor Kemniczi utca 12. Pieces of carved artificial stone from the lateral front of the Hunyadi square market hall, Budapest 6, no. 12, Szófia (former Kemniczi) st. Fotó: Nagy Krisztina / MÉM

prímási nyaraló és hidegfürdő rajzainak elkészítésével. A nagyradai templom és a bécsi Pázmáneum papnevelő intézet építésére szintén ő kérte fel az építész.

Czigler egyik utolsó, még életében megvalósult műve a Műegyetem lágymányosi campusának kémiai pavilonja, ahol 1905-ben, a mindössze 55 évesen elhunyt építész-tanárt felravatalozták.¹¹

Czigler születésének 170. évfordulója alkalmából a Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ, valamint Budapest Főváros Levéltára életmű-kiállítást szerveznek, amelynek kurátorai: e sorok szerzője és Brunner Attila levéltáros. Az előkészületek fontos részét képezi egy digitalizációs és állományvédelmi projekt, amelynek feladata válogatott tervek és fotók szkennelése, fotózása, konzerválása, szükség

Erkély a Műegyetem Ch. (kémiai) pavilonjának főhomlokzatán, Budapest XI. ker., Műegyetem rakpart 1.

Balcony of the main facade of the CH. (chemistry) pavilion of the Technical University, Budapest 11, no. 1, Műegyetem quay
Fotó: Nagy Krisztina / MÉM

esetén restaurálása. A két intézmény együttműködik a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Építézmérnöki Karával, valamint az Óbudai Egyetem Ybl Miklós Építéstudományi Karával. Az építészhallgatók oktatóik vezetésével maketteket készítenek Czigler néhány fontos művéről.

Vaszary Kólos esztergomi érsek egykori prímási nyaralója, Balatonfüred, Honvéd utca 2–4.

Former summer cottage of Kólos Vasváry, prince primate and archbishop of Esztergom. Balatonfüred, no. 2–4, Honvéd st.
Fotó: Nagy Krisztina / MÉM

A tárlat várhatóan 2020 decembere és 2021 májusa között lesz megtekinthető Budapest Főváros Levéltárában. Az életművet tablók, építészeti tervek, fényképek, valamint további köz- és magángyűjteményekben őrzött műtárgyak mutatják be, melyek jó részével most találkozhat először a közönség.

TÓTH Enikő
művészettörténész

1. A városrendezésről bővebben: Vadas Ferenc: Városrendezés Budapesten a 19. században. In: *Bécs–Budapest. Műszaki haladás és városfejlesztés a 19. században*. Szerk. Peter Csendes – Sipos András. Bécsi Városi és Tartományi Levéltár – Budapest Főváros Levéltára, Budapest – Bécs, 2005, 21–33.

2. Egy éles hangú, kegyeletsértő nekrológ Lechner Ödön egyik követője tollából: (jós): Czigleristák. *Népszava*, 1905. május 24., 4.

3. Nagy Virgil: Czigler Győző emlékezete. *A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye*, 1911/19, 250.

4. *Az Építési Ipar*, 1886/471, 16.

5. *Központi Értesítő*, 1881/48, 2.

6. Papp Gábor György: *Gerster Kálmán*. Doktori disszertáció. ELTE BTK, Budapest,

2007, 19.; Szegő György: Másodrangú építész elsőrendű művekké. Százötven éve született Czigler Győző, a Műegyetem tanára, Budapest század eleji reneszánszának egyik jelese. *Népszabadság*, 2000. július 14., 30.

7. *Az Építési Ipar*, 1878/63, 95; *A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye*, 1878/6–7, 278.

8. Bauer Gyulának, Czigler rajzolójának kézíratos notesze, magántulajdon.

9. Nagy Virgil: Czigler Győző emlékezete. *A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye*, 1911/19, 251.

10. Kalmár Miklós: Czigler Győző élete és munkássága. In: *Műegyetem – A történeti campus*. Szerk. Armuth Miklós – Lőrinczi Zsuzsanna. BME, Budapest, 2013, 226–243.

11. *A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Heti értesítője*, 1905/12, 119.